

УДК: 332

Капінос Наталія Олександрівна

Олійник Денис Віталійович

Сумський НАУ (Суми)

ЕКОЛОГІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАЇНІ

Анотація. У статті досліджується питання екологічної ефективності використання земель в Україні та шляхи підвищення еколого-економічної ефективності використання земельних ресурсів

Ключові слова: земельні ресурси, екологічна ефективність, земельний потенціал, екологобезпечне землекористування.

Капинос Наталья Александровна

Олейник Денис

Витальевич

Сумской

НАУ (Сумы) ЭКОЛОГИЧЕСКАЯ ЭФФЕКТИВНОСТЬ

ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ЗЕМЕЛЬ В УКРАИНЕ

Аннотация. В статье исследуется вопрос экологической эффективности использования земель в Украине и пути повышения эколого-экономической эффективности использования земельных ресурсов

Ключевые слова: земельные ресурсы, экологическая эффективность, земельный потенциал, экологобезопасное землепользование.

Kapinos Natalia Aleksandrovna

Oliynyk Denis Vitaliyovych

Sumy NAU (Sumy)

ENVIRONMENTAL EFFECTIVENESS OF USE OF LAND IN UKRAINE

Abstract. The article deals with the issue of ecological efficiency of land use in Ukraine and ways to increase the ecological and economic efficiency of land use

Key words: land resources, ecological efficiency, land potential, ecologically safe land use.

Земля є пріоритетним ресурсом життєдіяльності як окремої людини, так і суспільства в цілому. Тому питання її ефективного використання завжди були

на межі дискусії точок зору з екології, економіки, ресурсозбереження, охорони навколишнього середовища, тощо.

На сьогодні ця проблематика є достатньо розгалуженою, але багато питань (ефективність, оцінка ефективності, впровадження енергозберігаючих технологій земельних ресурсів) потребують подальшого доопрацювання. Відповідно до характеру галузі різняться і способи оцінки використання земель.

Науковці мають єдину думку щодо підвищення економічної ефективності та досягнення кращих результатів в сільському господарстві, наголошуючи на тому, що велику роль відіграє комплексний підхід з урахування всіх чинників навколишнього середовища: економіки, законодавства, політики, природних процесів, тощо. Для оцінки ефективності використання земельних угідь традиційно використовуються кількісні та якісні показники, що мають досить індивідуальний характер та вимагають детального вивчення та визначення критеріїв економічних показників [1].

Ефективність використання земельних ресурсів та ефективне використання земельних ресурсів поняття нетотожні, але в їх основі лежить поняття раціональності. В. Трегобчук вважає, що сутність раціонального використання сільськогосподарських угідь полягає в отриманні високих сталих урожаїв сільськогосподарських культур за умов мінімізації затрат на одиницю продукції, збереження та примноження продуктивної сили землі як аграрного ресурсу, її охорони і захисту як складника довкілля, відтворення корисних властивостей ґрунтового покриву [2].

Перед суспільством завжди виникала проблема ефективного використання природних ресурсів, вирішення якої давало б змогу максимально задовольнити матеріальні і духовні потреби людини. Ця проблема також стосується і ефективного використання природного потенціалу земельних ресурсів на будь-якому рівні – глобальному, державному, регіональному і локальному. Основою подальшого розвитку сільського господарства і збільшення виробництва продукції є високоефективне використання землі та підвищення її продуктивності. В умовах, коли земельні ресурси обмежені, а

потреби населення в продукції постійно зростають, підвищення економічної ефективності використання природного потенціалу земельних ресурсів набуває першочергового значення. Для прийняття зважених управлінських рішень, що стосуються раціонального та екологічно безпечного землекористування, особлива увага приділяється формуванню комплексної системи показників ефективності використання природного потенціалу земельних ресурсів [3].

Зберегти існуючий земельний потенціал можливо лише завдяки формуванню системи сталого землекористування. При цьому дбайливе ставлення до землі повинно випливати з розуміння його сутності та закладених основоположних принципів і засад землекористування. Нинішні форми землекористування за своєю суттю передбачають економічну спрямованість у розвитку, тоді як з екологічної точки зору воно змушує перейти на відповідну парадигму розвитку, в основі якої лежить необхідність забезпечення умов виживання людства в середовищі, зміненому його ж діяльністю, та передбачає використання землі за таких умов, які гарантували б недопущення незворотних екологічних наслідків і не підривали здатність ефективного функціонування екосистем [4].

Важливою складовою підвищення еколого-економічної ефективності потенціалу земельних ресурсів є поліпшення їх екологічного стану. Земельні ресурси України зазнають надзвичайно значного антропогенного навантаження і їх деградація відбувається дуже швидко. Порушення ґрунтів являє собою складний комплекс антропогенних та природних процесів, які призводять до зміни фізико-хімічних і механічних характеристик ґрунту. Як правило, їх першопричиною є техногенний вплив. Можна виділити цілу низку негативних процесів: ерозія ґрунтів, переущільнення, висушування земель та підтоплення, забруднення фізичними, хімічними та біологічними агентами, засолення та окислення ґрунтів.

Проблему підвищення еколого-економічної ефективності використання природного потенціалу земельних ресурсів необхідно вирішувати як на державному, так і на регіональному рівнях. На державному рівні повинні

реалізуватися заходи щодо раціонального використання земельних ресурсів, а саме: ведення земельного кадастру; інвентаризація земель; перерозподіл земельних ресурсів між користувачами у разі нераціонального їх використання; оцінка негативних наслідків впливу господарської діяльності на навколишнє середовище; визначення економічних важелів впливу у напрямку екологобезпечного землекористування тощо. На регіональному рівні кожне підприємство, керуючись принципами зонального землекористування, має розробляти свою систему, що враховує екологічні особливості і досягнутий науково-технічний рівень сільськогосподарського виробництва, який полягає у тому, що земля при правильному використанні здатна підвищувати родючість. Методика визначення еколого-економічної ефективності використання природного потенціалу земельних ресурсів повинна включати в себе економічні та екологічні складові. Основним завданням еколого-економічних показників є оцінка економічних результатів господарської діяльності з урахуванням антропогенних змін природного середовища в цілому. В умовах значного техногенного навантаження на природне середовище показники еколого-економічної ефективності повинні бути основою для оцінки землекористування і системи землеробства [1].

У цілому існуючий механізм використання земель є неефективним для розв'язання проблем відтворення, користування та охорони земель, оскільки не спроможний забезпечити ні сприятливі екологобезпечні умови господарювання на землі, ні перехід до такої системи землекористування. Активний вплив його економічних інструментів залежить від оптимального поєднання державних і ринкових регуляторів, які скеровують виробничу діяльність суб'єктів землекористування на шляху його екологізації. Нині в міжнародній практиці застосовують понад 150 економічних інструментів, з яких близько 80 – це податки та платежі. З такої їх кількості важливо виокремити ті, на які потрібно спиратися під час вирішення екологічних проблем у землекористуванні. Основу економічного механізму екологобезпечного землекористування доцільно формувати, базуючись на: – відповідальності за екологічну безпеку

землекористування; – стимулюванні екологобезпечного землекористування; – фінансовому забезпеченні екологобезпечного землекористування; – страхуванні земель під час реалізації їх екологобезпечного користування [5].

Таким чином, ефективність використання земельних угідь – це комплексний процес, що базується на результатах після аналізу багатьох чинників та показників, що супроводжують процес обробки землі. Різноманітні чинники та їх вплив зумовлюють різні бачення вчених, по оцінці ефективності використання земельних угідь. Варто підкреслити, що саме поняття «ефективність» також може носити різний відтінок: екологічний, економічний, соціальний, тощо. Враховуючи специфіку сільськогосподарської галузі найбільшої уваги заслуговує еколого-економічна ефективність використання земель, зміст якої в цілому проявляється в основній місії суб'єкта господарювання; отримання прибутку та результативному господарюванні на угіддях, отримання сталого врожаю екологічно чистої продукції, тощо.

Для ефективного використання земельних угідь, з метою збереження навколишнього середовища необхідно, в першу чергу, звернути увагу на охорону земельних ресурсів сільськогосподарського призначення, їх відтворення та підвищення родючості. Для цього рекомендується впроваджувати маркетингову концепцію відновлення і збереження корисних властивостей земельних угідь різного цільового призначення і функціонування, з метою ефективного нагляду за навколишнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Гунченко О.В. Теоретико-методичні аспекти оцінки економічної ефективності використання земель сільськогосподарських підприємств /О.В.Гунченко// Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва – 2011 – С.1-8

2. Відтворення та ефективне використання ресурсного потенціалу АПК (теоретичні та практичні аспекти) / [В. Трегобчук, А. Юзефович, Д. Крисанов, Н. Скурська та ін.]. – К. : Інститут економіки НАН України, 2003. – 259 с.

3. Гордієнко В.П. Еколого-економічна ефективність природнього потенціалу земельних ресурсів /В.П. Гордієнко// Іноваційна економіка – 2011. – № 6 (25). – С. 309-313.

4. Устойчивое развитие: теория, методология, практика : учеб. ; [под ред. Л.Г. Мельника]. – Сумы : Университетская книга, 2009. – С. 1142.

5. Добряк Д.С. Ефективність екологобезпечного землекористування в Україні в ринкових умовах. / Д.С. Добряк, В.М. Будзяк, О.С. Будзяк// Економіка України – 2013. – № 7 (620). – С. 63-94.